

Göçebe Özne mi, Uçucu Beden mi? Braidotti ve Grosz'un Feminist
Bedenlenme Kuramlarında Özneleşme

Nur Meç

Feminist Tahayyül, 7(1): 133-164.
(Arařtırma Makalesi)

<https://doi.org/10.57193/FeminTa.2026.133>

Göçebe Özne mi, Uçucu Beden mi? Braidotti ve Grosz'un Feminist Bedenlenme Kuramlarında Özneleşme

Nur Meç¹

Öz

Bu makale, Deleuze'un bedenlenme anlayışını feminist teori bağlamında yorumlayan Rosi Braidotti'nin *Göçebe Özneler* ve Elizabeth Grosz'un *Uçucu Bedenler* adlı eserlerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Feminist bedenlenme, feminist öznellik, kadın oluş ve cinsel fark kavramları üzerinden yürütülen analizde her iki düşünürün Deleuze'un fark felsefesiyle kurdukları ilişkiler, feminist özneleşmeye yaklaşımları ve feminist politikanın olanaklarına dair stratejik tutumları tartışılmaktadır. Öncelikle Deleuze'un oluş ve bedenlenme kavrayışı ele alınmakta, ardından Deleuzyen feminizmin temel dinamikleri çerçevesinde Braidotti ile Grosz'un kesişim ve ayrışma noktaları ortaya konmaktadır. Makale bu ayrımı kavramsal bir nüansın ötesinde, feminist politikanın zamansal yönelimine -şimdiye mi yoksa geleceğe mi odaklanacağına- ilişkin stratejik bir gerilim olarak yeniden konumlandırır ve feminist mücadelenin güçlenmesi açısından özne siyaseti ile geleceğe yönelen bedenlenme yaklaşımı arasındaki üretken politik imkânları tartışmayı amaçlar.

Anahtar Kelimeler: Bedenlenme, kadın oluş, göçebe öznellik, organsız beden, feminist özneleşme.

¹ Ankara Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları, Doktora Adayı.
snurmec@gmail.com
Orcid No: 0009-0001-1634-5623
Makale Geliş Tarihi: 31.10.2025
Makale Kabul Tarihi: 19.11.2025

Nomadic Subject or Volatile Body? Subjectivation in the Feminist Theories of Embodiment by Braidotti and Grosz

Nur Meç

Abstract

This article offers a comparative analysis of Deleuze's concept of embodiment within feminist theory: Rosi Braidotti's *Nomadic Subjects* and Elizabeth Grosz's *Volatile Bodies*. Through the concepts of feminist embodiment, feminist subjectivity, becoming-woman, and sexual difference, the study examines how each thinker engages with Deleuze's philosophy of difference, approaches feminist subject formation, and articulates strategic orientations toward the possibilities of feminist politics. The article first outlines Deleuze's understanding of becoming and embodiment, then analyzes the core dynamics of Deleuzian feminism to identify the points of convergence and divergence between Braidotti and Grosz. Moving beyond existing readings, it reconceptualizes their divergence not as a merely conceptual nuance but as a strategic tension concerning the temporal orientation of feminist politics - whether directed toward the present or the future- and discusses the productive political possibilities emerging from the tension between subject-centered feminist politics and an open-ended, future-oriented understanding of embodiment.

Keywords: Embodiment, becoming-woman, nomadic subjectivity, body without organs, feminist subjectivation.

Giriş

Felsefe tarihinin büyük bölümünde bedenin ve temsil ettiklerinin sistematik olarak ikincilleştirildiği, pasifleştirildiği ve ataerkiye tabi kılındığı yaklaşımlar hâkimdir. Bu yaklaşımlar hâkim politika yapma şekillerini, anaakım düşünme biçimlerini, değer yargılarını ve devrin “hakikatlerini” yansıtır. Bedene yüklenen bu ikincil rolle kadın sembolize edilerek iktidardaki rasyonel, beyaz, erkek öznenin hükümrancılığı tasdiklenir. Duygudan ve bedenden bağımsız bir rasyonalitenin temsilcisi sayılan evrensel erkek özne karşısına bedenin “kırılganlığıyla” bağlı, pasif bir kadınlık konumlandırılır.

Anaakım felsefenin bu hiyerarşik ikiliğine direnen düşünsel hat bu makalenin dayandığı feminist ve alternatif bedenlenme teorilerinin zeminini oluşturur. Bedenin kurucu ontolojik yapısını esas alan ve ikilik dışı kategorilere dayanan bu teoriler Spinoza’nın mirası üzerinden Nietzsche, Foucault, Deleuze ve Guattari’nin etik-politik bakışıyla biçimlenmiştir (Deleuze, 2011). Feminist teoride yeni materyalizm başlığıyla da yer bulan bu gelenek, dış yaklaşımlardan ilham alsa da daima feminizmin epistemolojik ve politik süzgecinden geçirilmiştir.

Deleuze’ün ikili hiyerarşik kavrayışı reddeden felsefesine yaslanan Braidotti ve Grosz’un Deleuzyen feminist bakışı fallus merkezci sistemin gasp ettiği kadın bedenine değerini iade etmeyi amaçlar. Bu amaçla hâkim erkek öznenin öznelliğini gasp ettiği kadınların ve diğer “ötekilerin” azınlık konumlarında barındırdıkları potansiyel güce odaklanırlar. Deleuze ve Guattari’nin kavramlarından hareketle feminizme sabit kategorileri aşarak bakmaya çalışırlar. Bu bakış feminist mücadeleye oluş, fark ve bedenlenme üzerinden yeni bir rota açarken feminist epistemolojinin kapsayıcı ve süreçsel karakterini de güçlendirir. Braidotti ve Grosz, Deleuze’ün kavramlarından etkilenen Deleuzyen feministler olsalar da bedenlenme, oluş, özne ve feminist politika stratejilerinde farklılaşırlar. Aralarındaki fark Deleuze’e yönelik eleştirel bir mesafe veya kavramların farklı yorumlanmasıyla belirginleşir. Ancak bu ayrım salt teorik bir nüanstır ibaret değildir; feminist politikanın temel stratejik yönelimine dair

köklü bir anlaşmazlığı yansıtır: Özne kategorisi feminist mücadele için vazgeçilmez bir araç mıdır yoksa aşılması gereken bir engel midir?

Bu makale Rosi Braidotti'nin “göçebe özne” ve Elizabeth Grosz'un “uçucu beden” kavramlarını karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Temel iddiası şudur: Braidotti ve Grosz arasındaki ayrım yalnızca kavramsal bir nüanstır ibaret değildir; aksine feminist mücadelenin stratejik yönelimine dair temel bir anlaşmazlıktan kaynaklanmaktadır. Braidotti mevcut erkek egemen yapılarla mücadele edebilmek için stratejik olarak güçlendirilmiş, bedenlenmiş bir “kadın özne” politikasının gerekliliğini savunur. Grosz ise bizzat özne kategorisinin kendisinden radikal bir kaçışı ve geleceğin henüz tanımlanmamış virtüel potansiyellerine açılmayı önerir. Bu çalışma göçebe özne ile uçucu beden arasındaki gerilimi feminist politikanın şimdiki zamanına odaklanan stratejik bir özne siyaseti ile geleceğe yönelik radikal bir oluş siyaseti arasındaki temel bir çatışma olarak konumlandırmaktadır. İki teorisyenin bedenlenme ve özneleşmeye ilişkin söz konusu farklılaşmasının feminist teori ve politikadaki yansıması, feminist mücadelenin pratik hattını çizen önemli tartışmalarda vücut bulur: Feminist politikanın öznesi kimlerdir? Bu özneliğin olası sınırları nelerdir ve hangi mekanizmalar tarafından çizilir? Kuir feminist politikada bedenin imgesel önemi ve pozisyonu nedir? Bedenin fiziki varlığı dışında politik varlığının ve öznelliğe ilişkin konumunun mücadele stratejilerinde nasıl bir belirleyiciliği vardır? Tüm bu sorular ve onlara verilen/verilecek olan olası yanıtların yol açacağı tartışmalar bugünkü mücadele hattının ana izleğinde geniş yer bulurken, politik mücadelenin geleceğe ilişkin olanaklarını da belirler. Bu nedenle Braidotti ve Grosz'un metinlerinde kavramsal ve teorik alanla sınırlı gibi görünen tartışmalar esasen politik alanın sınırlarını yeniden kuran potansiyelleri içinde barındırır.

İki teorisyenin metinlerini incelemeye başlamadan önce, Deleuze ve Guattari'nin oluş felsefesini feminist epistemolojiyle birleştiren Deleuzyen feminizmin genel çerçevesi çizilmelidir. İki ana metnin analizi için gerekli kavramsal araçları edinmek amacıyla öncelikle Deleuze'ün feminist teoriye etkilerine bakılacaktır. Ardından, Braidotti ve Grosz'un bu kavramları nasıl yorumlayıp feminist mücadelede konumlandıkları karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Deleuzyen Feminizm: Beden, Oluş, Fark

Deleuze ve Guattari'nin beden kavrayışı, bedeni sonsuz üretken bir fabrika olarak ele alır; onu dinamik, parçalı ve makinesel bir yapı ile aynı zamanda bir kayıt süreci olarak kurar. Lacancı psikanalizin eksiklik ve temsile dayalı beden tanımına karşı Deleuze, bedeni bilinçdışı süreçlerin üretken bir makinesi olarak ele alır. Bu yaklaşımda beden, organların hiyerarşik yapısından bir araya gelmiş bir organizma değil, çok daha akışkan, parçalı, değişken bir örgütlenmedir. Böylece bedenli özne sabit bir varlık değil, etkileşimlere açık, süreçsel ve dinamik bir yapıdır (Deleuze ve Guattari, 2013). Deleuze'ün beden anlayışı Spinoza okumasından hareketle, bedenin yapıp-edebilme ve etkileşime girebilme kudretine dayanır. Buna göre bedenler birbirlerine temas edip etkileşime girdiklerinde birbirleriyle kurdukları ilişkilenenin güç ve kudretine bağlı olarak değişip dönüşürler. Kendi kudretlerindeki değişim, artış ya da azalış tamamen bu etkileşimlere bağlı olarak gelişir (Stark, 2019: 109). Ancak burada kastedilen bedenler arası etkileşimde bedenler aynı türe ait olmak zorunda değildir. Deleuze bedeni organizmanın ötesinde kavrar; bedenli varlık insanla veya canlılarla sınırlı değildir. Dolayısıyla etkileşim canlı bedenle veya insan bedeniyle sınırlı olmadığı gibi etkileşimin biçimi de çok yönlü, ağsı, yatay ve süreksizdir (Stark, 2019: 112).

Deleuze'ün bedenliliğe dair bu algısı Francis Bacon tablolarına yönelik çözümlemesinde de kendini gösterir. Bu çözümleme bedeni yeniden kurmaya dönük bir girişimken, bu çözümlemede beden organik bir yapı veya bütünlük olarak değil, üretken ve güçleri kaydeden ve aktaran yapısıyla ön plana çıkar. Organsız beden kavramıyla Deleuze organların yokluğunu değil, organların hiyerarşik birleşiminden oluşan organizma anlayışını reddeder (Deleuze, 2009). Böylelikle Deleuze, organların yalnızca işlevsel ve nizami bir organizasyonla beden oluşturabileceği fikrini temelden reddeder.

Organsız beden kavramı, geleneksel ve fallus-merkezci beden algısını klişeleriyle birlikte reddederek altüst eder; böylece evrensel insan bedeni, fallus ve penis arasında “organik”

olduğu varsayılan bağıntı ortadan kalkar. Organsız beden bir içkinlik düzlemi, temsil ve işlevlerle donatılmadan önceki bedenın yoğunluk, etki ve arzu alanıdır. Bedenin bu etkiye açık, dönüşümsel ve süreçsel özgüllüğü ise oluş kavramı ile açıklanır. Oluş, temsil ya da özdeşleşmeye dayanmaz; bir bedenın bütünlüğe ya da sabit bir ontolojik kimliğe indirgenmeden moleküler düzeyde akış halinde kalma sürecidir. Bu sınırdaki kalış egemen yapı ve temsil biçimlerine bir direniş ve bu merkezi alanın sabitliğinden kaçışı içerir (Deleuze ve Guattari, 2024). Bu merkezden kaçış ve sınırlarda yüzmenin bir karşılığı da kendini göçebelik kavramında bulur. Göçebelik, yani yersizyurtsuzlaşarak sabitlenmekten, köklenmekten, yerleşikleşmekten kaçınma hali öznenin kendisini dışarıya daima açık tutma ve etkileşimle var olma biçimini anlatır.

Oluş, moleküler fazdaki merkezileşmemiş öznelliklerin sınırdaki devinmesidir; temsile dayalı molar ve sabit kimliklerin oluşu mümkün değildir (Deleuze ve Guattari, 2024). Sabitlenemeyen moleküler oluşun amacı molar ve katılaşmış olanı çözerek onu moleküler olana dönüştürecek kaçış olanakları yaratmaktır (Stark, 2018). Moleküler bir etkinlik olarak oluş, egemen konumlarla bir arada bulunamayacağından molar bir kimlik olan erkeklik de oluş olarak tanımlanamaz.

Hem erkeklik hem de molar alandaki kadınlık oluş halini aldığı anda ya da moleküler alana çevrildiğinde kadın oluşa geçer. Deleuze, kadın oluşu tüm oluşların önkoşulu sayar ve kadınlığı biyolojik bir nitelik değil, azınlık oluşun temel kategorisi olarak görür (Stark, 2018). Hatta öyle ki Deleuze ve Guattari'ye göre moleküler kadın oluş doğrudan kız çocuğunun kendisidir. Kız çocuğu ergenliği ve gelişiminin başındaki haliyle tam olarak cinsel olarak olgunlaşmamış, hızı, devinimi, dönüşümü çağrıştıran aynı zamanda da egemen ahlakın ve kültürün sürekli şekil vermeye ve yoğurmaya çalıştığı bir hazırlık sahası olarak görülür. İşte bu, henüz oluş sürecinin tam ortasında bulunma hâli; tüm gözlerin üzerinde olduğu anda dahi dinamik büyümeyi sürdürmesi ve sabit bir ana indirgenememesi nedeniyle onu moleküler sürecin en kritik parçası hâline getirir (Colebrook, 2000).

Oluş kavramı feminizmin dinamik, kapsayıcı ve sınırlamaya direnen yapısı için işlevsel bir çerçeve sunar. Kadınlığı oluş üzerinden kavramak feminist öznelliğin özcü tanımlara hapsolmasını engeller ve kadınlığı politik, süreçsel bir kategori olarak kapsamlı bir şekilde ele alır. Ayrıca cinsel farkın sonsuz biçimlerine de kapı açan bu kavrayışla beraber hem henüz bilinmeyen potansiyel kategorilere alan açma hem de bir öznellik biçiminin çok farklı versiyonlarını dahil etme imkânı buluruz. Burada bahsedilen cinsel fark en başta erkek ve kadın bedenlerinin farklı morfolojilere ve bunun ötesinde dünyayı farklı algılama ve deneyimleme biçimlerine sahip olduğunu vurgulasa da bu fark doğal ya da kültür dışı bir fark değildir.

Cinsel farkın en büyük stratejik artışı evrensel insan algısını kırarak en az iki tür beden ve varlık anlayışını zorunlu kılmasıdır. Fransız feminizmi bunu kadın bedeninin olumlu, ayrıksı yönlerine odaklanarak ve ona kaybettiği itibarı yeniden kazandırmak amacıyla yapsa da ikili cinsiyeti aşan bir cinsel fark anlayışını kuran pek çok yaklaşım da mevcuttur (Stark, 2019). Bu durum feminist politikayı da son derece dinamik ve geleceğe açık kılar (Stark, 2019). Deleuzyen cinsel fark anlayışı toplumsal cinsiyet/cinsiyet ikiliğine dayanmadığı gibi kaynağını bizzat cinsellikten alır. Sonsuz sayıda bedenlenme ve cinsiyetlenme pratiğinin bir parçası olarak cinsel fark, bizzat bedene içkin bir süreç olarak kurulur ve bedeni organize eder. Ancak bu organizasyon kültürel ve toplumsal alandan bağımsız değildir, bizzat onunla ve onun tarafından oluşur. Grosz'a göre cinsel farkın en az iki morfoloji, iki tür beden biçimi arasında gelişen sonsuz çeşitlilik içinde tanımlanması onun ontolojik zorunluluğunun bir göstergesidir. Cinsel farkın maddiliği diğer tüm farklar için bir önkoşul, diğer çeşitlenmelerin, kültürel, toplumsal ve bedensel farklılaşmaların olanaklı olmasının şartıdır (Stark, 2019).

Deleuze molar yapıların esas aldığı hiyerarşik, temsili ve olumsuzlamaya odaklı aşkınsal düzene karşı yatay ilişkilenemenin ve dinamik etkileşimin salındığı, rizomatik bir içkinlik düzlemini öne sürer. Bu düzlemde Hegelci ikili karşıtlık mantığı kırılarak farkın olumsuzlanmadan sunulacağı sonsuz olanakların alanı açılır. Deleuzyen fark anlayışı farkı

eksiklik, olumsuzluk ya da karşıtlık üzerinden değil, pozitif bir güç olarak tanımlar. Burada hiyerarşik olarak kurulmayan farkta, özne de kendi olumsuz karşıtlığına göre kurulmaz, fark zaten esas kurucu olandır ve her yeredir (Güler, 2021). Özdeşliğe göre kavranmayan Deleuzecü fark anlayışında yaşam bir “fark süreci”dir (Stark, 2019). Deleuzyen pozitif fark anlayışı farkı daima dinamik, üretken ve çoğaltan bir güç olarak kavrar ve bu bağlamda değişimin/farkın kendisi bir eksiklik ya da çöküşü değil, süreç içerisinde gelişen karakteristikler ve dönüşümlerdir. Bir eksikliğe işaret etmeyen ve aşkınlık iddiası taşımayan fark içkin bir güç (kudret) barındırır (Sandberg, 2013).

Deleuzyen fark bağlamında kadın oluş, tüm oluşların stratejik kırılma noktası olarak, feminist teorinin ve mücadelenin inşa etmeye çalıştığı yatay, geleceğe açık ve dinamik kadınlık olanaklarını mümkün kılan bir öznelleşme zemini sunar. Egemen cinsiyet formları başta olmak üzere, her türlü hâkim toplumsal yapının altını oyan, kesintisiz akış ve dönüşümüyle molar yapıların içine sızarak onları istikrarsızlaştıran önce yıkıcı sonra kurucu bir olanaktır (Sandberg, 2013). Deleuzyen fark kavrayışında feminist yaklaşımlardaki “kadın” kategorisinin bir ortaklık, bir özdeşlik üzerinden kurulması sorunsallaştırılır. Özdeşliğe dayalı bir kimlik siyaseti yerine, içsel farkları barındıran bir kadınlık nosyonuyla geçici ve stratejik bir kadın kategorisine yaslanılabilir. Politik mücadelenin hareket noktası hiçbir zaman özdeşliğe dayalı sabitlenen ve molar hale gelen bir yapı olmamalıdır. Çünkü özdeşliğe dayalı, sabit ve tortulaşmış molar bir hat, temsilin alanıdır; dolayısıyla burada farkın çoklu dünyasına yer yoktur (Stark, 2019). Bunun yerine Deleuze’ e göre ancak molar kimlikten uzak, oluş odaklı bir azınlık siyaseti ile feminist mücadelenin kapsayıcı bir politika haline gelmesi mümkün olur.

Tarih boyunca erkeğin varlığın temel biçimi halini aldığı bir düzende, kadın oluşun varlığın molar halini yani sabitliğini parçalayacak ayrıcalıklı bir imkân olduğu ortadadır. Toplumsal alanın molar ve moleküler bileşenlerden oluştuğu bir ortamda kadın yalnızca moleküler biçimde, oluş halinde bulunmaz. Tıpkı erkeğin varlık siyaseti içinde temsil edilmesi gibi kadın da molar düzeyde sabit kimlik olarak temsil edilebilir (Stark, 2019). Kadın oluş,

kadının erkeğin hiyerarşik zıddı olarak temsil edilmesinin ötesinde hem molar erkeği hem de molar kadını çözme kudretine sahiptir. Buradaki kadın oluş, erkeğin karşısına çıkarılan alternatif, ikinci bir varlık biçimi değildir; tam aksine nötrlük evrensellik iddiasındaki bir varlığın yıkımına, organizasyon bütünlüğünün dağılmasına neden olacak bir kaçış çizgisi ve çatlak yaratma imkanıdır. Kadın ve diğer azınlık oluşlar moleküler alanın bir parçası olabilirken, daima nötr ve evrensel varlık iddiasında olan erkekliğin moleküler versiyonu mümkün değildir. Bu nedenle tarihsel olarak erkeğin yegâne evrensel varlıkla temsil edildiği bir alanda erkeğin oluş haline gelmesi de söz konusu değildir (Colebrook, 2000). Ancak feminist teori içerisinde oluş kavramı ve bilhassa kadın oluşa dönük eleştirel yaklaşımlar da oldukça görünürdür. Özellikle kadın oluşun, kadının akışkan, esnek, moleküler bir oluş ekseninde salınmasının kadının tarih boyunca ortadan kaldırılmak istenen varlığını daha da görünmez kılacağı öne sürülür. Bu eleştiriye göre, kadınlar henüz özne konumlarını sağlamlaştırmaya çalışırken, oluş siyasetinin önerdiği “parçalanmış” moleküler öznellik bu kazanımları riske atabilir (Flieger, 2000). Kadının deneyimi ve mücadelesinin sadece moleküler alanda ve oluş siyasetine indirgenmesi onun somut sosyopolitik bağlamdaki gerçekliğini göz ardı eder. Bu nedenle feminist politika bir kadın özne mücadelesini ve “biz kadınlar” söylemini gerektirir (Flieger, 2000).

Bu eleştirel hattın en güçlü temsilcisi Luce Irigaray’dır. Irigaray, Batı felsefesinin “aynının ekonomisi” içinde kadını erkeğin olumsuz aynası olarak kurduğunu ve gerçek bir cinsel farkın ancak dişil özgüllüğün yani kadın bedeninin, hazlarının ve sembolik düzeninin olumlanmasıyla mümkün olacağını savunur (Olkowski, 2000). Bu perspektiften Deleuze’ün “kadın oluş” kavramı sorunludur: Irigaray’a göre kadınlığı tüm oluşların geçiş noktasına indirgemek, kadının henüz kazanmadığı özne konumunu bir kez daha ertelemekte ve erkek öznenin evrensellik iddiasını pekiştirmektedir (Olkowski, 2000). Alice Jardine ve Jerry Aline Flieger gibi teorisyenler de benzer kaygılarla özne siyasetinin stratejik önemini vurgular (Driscoll, 2000) Deleuze ve Guattari ise amaçlarının kadın öznelliğini reddetmek olmadığını, aksine molar özne mücadelesinin feminist politikayı durağan kimliklere hapsedmemesi

gerektiğini savunur. Çünkü böylesine katı bir özne politikası feminist mücadelenin dönüştürücü ve özgürleştirici dinamik yapısına ket vurur (Driscoll, 2000).

Grosz ve Braidotti ise Deleuze'ün kadın oluş kavramını benimseyerek sabit kimlik siyasetinin feminizme vereceği zararlar üzerinde durur. Bu teorisyenler, sabitlik ve sınırlayıcı kimlik anlayışından bir kopuş olarak moleküler siyasetin son derece özgürleştirici ve geleceğe açılan bir yaklaşım olduğunu vurgular (Conley, 2000). Conley'in de doğrudan eşlik ettiği bu anlayışta beden kendi bir yüzey ya da kayıt alanının, pasif bir taşıyıcı olmanın ötesinde bizzat duygulanımlar (*affect*) üreten bir kaynaktır. Braidotti ve Grosz da bedeni bu kendi içinde yaratıcı, dönüştürücü ve politik kapasitesi içinde ele alır ve bu noktada Conley için, her iki teorisyen de radikal olanaklar açtığı için kıymetlidir ve birini makro politik stratejilerde diğerini mikro politik alanda ele almak mümkündür (2000).

Kaufman ise (2000) Braidotti'nin kadınların tarihsel olarak bedensizleştirilmesi ve cinsiyetsizleştirilmesine karşı bedenli ve cinsiyetli varlıklar olarak kavramasının politik önemini öne çıkarırken, bedeni biyolojik-doğal bir yapı olarak algılamamasının onu özcü olmaktan kurtardığını ve Deleuzyen bir perspektife yerleştirdiğini savunur. Aynı biçimde Grosz ise tamamen zihin-beden ikiliği eksenini reddederek bedenselliği geniş bir zihin ve beden bütünlüğü içinde kavrar; Deleuze ve Guattari ile uyuşan bu kavrayış bedenin süreksiz, istikrarsız, akışkan, parçalı olarak ele alınmasıyla birlikte işler (Kaufman, 2000). Kadın oluşu sabit kimlikçi yaklaşımlardan bir kaçış çizgisi olarak okuyan Grosz için önemli olan feminist politikanın içerdiği sonsuz potansiyeller ve geleceğe açıklıktır. Bu potansiyelin ve geleceğe açıklığın etkinleşebilmesi bedenin maddi bir yapıya sahip olduğunun ancak bu maddiliğin kapalı ve sabit değil, açık, dönüşebilir ve ilişkisel bir yapı olduğunun kavranmasını gerektirir. Beden boş bir levha veya işlenen bir nesne değildir, bizzat etkileşimin kendisi tarafından üretilir (Colebrook, 2000).

Ancak Deleuze ve Guattari'den devralınan bu kavramsal araç seti feminist teori içinde monolitik bir yapıya sahip değildir. "Oluş", "fark", "yersizyurtsuzlaşma" ve "organsız beden"

gibi kavramlar, farklı feminist politik projelerin ihtiyaçları doğrultusunda seçici bir şekilde benimsenir, yeniden yorumlanır ve hatta bazen eleştirel bir mesafeyle ele alınır. Braidotti ve Grosz arasındaki temel ayrım da tam olarak bu noktada belirginleşir. Takip eden bölümde her iki düşünürün paylaştıkları Deleuzyen mirası nasıl farklı yönlerle taşıyarak yer yer çatışan iki ayrı feminist tahayyül kurdukları ele alınacaktır. Analiz, bu kavramların Braidotti tarafından mevcut “kadın özneyi” stratejik olarak güçlendirmek, Grosz tarafından ise öznenin kendisinden kaçarak geleceğin potansiyellerine açılmak için nasıl seferber edildiğini ortaya koyacaktır.

Braidotti'nin Göçebe Özneleri, Grosz'un Uçucu Bedenleri: Radikal Feminist Politikanın Olanakları

Bu bölümde yukarıda ana hatlarıyla ele alınan Deleuzyen feminizmin iki önemli teorisyeni Rosi Braidotti ve Elizabeth Grosz'un bedenlenmeye ilişkin teorik yaklaşımları karşılaştırılacaktır. Braidotti'nin göçebe özneler ve Grosz'un uçucu bedenler kavramları çerçevesinde iki yazarın iki ana metninden hareket ederek karşılaştırmalı olarak özneliğin göçebe biçimleri, kadın oluş yaklaşımı, feminizmin post yapısalcı ve yeni materyalist perspektifleri, bedenlenmenin feminist imkanları ve akışkan, farka dayalı feminizmin koşulları ele alınacaktır. Bu süreçte iki teorisyenin Deleuzyen felsefeyle bağı, kavramlarla ilişkilene biçimleri ve oluş teorisini feminist politika lehine yorumlama pratikleri irdelenecektir. Bu sebeple öncelikle iki teorisyenin incelenen metinleri temelinde öne sürdüğü yaklaşımları ve iddiaları kısaca çerçeveselendirip sonrasında karşılaştırmalı olarak bu teorisyenlerin Deleuzyen feminizm ve radikal feminist mücadele pratikleri özelindeki konumları yorumlanmaya çalışılacaktır.

Bedenlenme ve Özneleşme

Braidotti kitabında geleneksel epistemolojiye ve fallus merkezci akademik teorilere karşı eleştirel-feminist bir bakış açısı sunar. Feminist özneliğin akışkan, çoklu, bedenlenmiş ve

cinsiyetlenmiş bir versiyonu olan göçebe öznellik kavramıyla ilerlerken biyolojik determinist ve özcü bir öznellik anlayışının dışında bir perspektif kurduğunun altını çizmektedir (Braidotti, 2017).

Braidotti'nin bedensel göçebe öznelliği, bedeni dinamik ve değişken toplumsal, sınıfsal ve ırksal bağlamı içinde kavrar. Dolayısıyla Braidotti'nin göçebe öznelliği bedeni sabit ve sürekli bir varlık olarak değil; istikrarsız, enerji akışlarının kesintileriyle örülü, karmaşık ve kompleks bir yapı içinde kavrar. Deleuzyen ilhamla göçebe özne bedeni, ötekiyle etkileşimde sürekli kurulan bir yeğlilikler yüzeyi ve etkilenme sahasıdır. Bu dinamik bedensellik kavrayışı, feminist göçebe öznelliğin merkezinde yer alarak kadınlığın sonsuz deneyimlenmesine olanak tanır. Göçebe öznelliğin işaret ettiği göçebelik, sabit kimlikleri, temsil kategorilerini aşan akışkan düşünce ve davranış biçimlerini esas alan politik ve kurgusal bir kategori olarak Deleuze'nün yersizyurtsuzluk ve göçebelik kavramlarından esinlenir (Braidotti, 2017). Bu anlamıyla göçebelik yerleşik kalıplardan, taklitlerden, iktidar yapılarından sıyrılmayı hedefleyen ve mikro iktidar alanlarından uzaklaşmayı sağlayan bir kaçış çizgisi olarak okunmaktadır.

Hegemonyacı ve merkezîyetçi kalıplardan kaçışı öneren göçebe öznellik, çoklu bağlara odaklanır ve toplumsal olarak bedenlenmiştir (Braidotti, 2017). Ancak Braidotti bir yandan göçebelik kavramı çerçevesinde Deleuze'nün oluş siyasetinden ilham alırken bir yandan da cinsiyet farklılığı teorisinin temel argümanlarını sahiplenmektedir. Braidotti kadınlığı çoklu ve özcülükten uzak tanımlarken, morfolojik karakteristiklerini de stratejik-politik olarak sahiplenir. Kadınlık tanımı çok katmanlı, karmaşık ve kültürel bir tanım olsa da kadınlığı bedeni referans alan toplumsal bir kategori olarak tariflerken cinsiyet ikiliğini hâlâ bir dayanak olarak kullanmaktadır. Braidotti için ikili cinsiyet geçerlidir ve kadınlık, kadın bedeniyle ilişkili, dinamik ve çoklu bir olgudur (2017).

Braidotti'nin bedenlenmeye ve cinsel farka dayalı göçebe öznellik anlayışına karşı Grosz tümüyle düalizm karşıtı bir anlayışla, mevcut kodlanmış, sabitlenmiş yapı ve kalıpları tersyüz

etmenin felsefesine giriferek bedenlenmeyi de bizzat bu tersyüz etme mücadelesi üzerinden okur. Bedeni tersyüz etmedeki en büyük amacı fallus merkezci sistemde kabul gören zihin-beden, ruh-beden gibi ikilikler üzerinde kurulu ve bedeni ikincilleftiren tüm yaklaşımların kökten sarsılmasını sağlamaktır. Bu ikiliğin ortadan kalkmasına karşı Grosz (2020) öznelliğin beden, zihin, ruh ve duygulanımlar bütünlüğü içerisinde kavranmasını öne sürmektedir.

Bedeni tarih dışı gören yaklaşımların onu pasifize ettiğini belirten Grosz (2020), aksine dinamik, değişken ve toplumsal-tarihsel bir bedensellik anlayışı önerir. Bu bağlamda beden aynı anda kültürel, cinsel, maddi, ırksal ve sınıfsal özgülüklerin toplamından ve sürekli değişiminden oluşan bir ürün ve makinedir. Bedenin kendisi bizzat duygulanımları, arzuyu, failliği ve etkileşimleri üretir ve ürünlerle birlikte yeniden dönüşür. Tıpkı Braidotti gibi Spinozacı beden anlayışından etkilenen Grosz için de dinamik ve üretken yapıdaki beden, sabit ve özcü anlatım ve kategorilere indirgenemez ve sürekli etkileşimlere açıktır. Düalist düşüncenin zorunlu olarak hiyerarşiyi ve asimetriyi barındırması Grosz'u bu düşünme ve siyaset yapma pratiğini tümüyle dışarıda tutmaya iter.

Tıpkı Braidotti gibi Grosz da fallus merkezci düşünce ve eylem sisteminin zorunlu olarak içerdii asimetrik yapının bilincinde olarak bu yapının basitçe tersine çevrilebilir bir olumsuzlama olmadığını vurgular. Her ne kadar bu sistemin hiyerarşik yapısına dair Braidotti ile aynı görüşte olsalar da bu sistemle başa çıkma yöntemleri ve Deleuzyen feminist politikanın dinamikleriyle ilişkilene modelleri kimi yerde farklılık gösterir. Braidotti'nin aksine Grosz, mevcut toplumsallık içindeki dişil bedene yatırım yapmak yerine hâkim beden-özne algısını bütünüyle yapısöküme uğratmayı hedefleyen bir politika izler. Grosz (2020) bu yapısökümcü anlayışla, feminist beden felsefesinin tekil bir beden tipini veya normu yüceltmeden, öznelliği tüm farklarıyla kavraması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım bedenlerin hem kendi içlerinde hem de birbirlerine dönüşümüne olanak tanımalı ve cinsel farkı ikili kategorik sınırların ötesinde, çoklu ve geçişken imkânlara sahip bir alan olarak kurmalıdır (Grosz, 2020).

Kadınlık tanımını bedenın morfolojik görünümüne yüklenen kültürel toplumsal anlamıyla birlikte kavrayan Braidotti (2017) açısından ise bu beden anlayışı fallus merkezci yaklaşımın cinsiyetsiz, bedensiz, evrensel-nötr insan anlatısı altındaki yegâne varlık olarak erkeği kurma biçimine bir karşı çıkıştır. Ona göre feminist öznellik, kadının bedenini yeniden sahiplenerek ve yücelterek gasp edilen değerini yeniden kurmayı amaçlamalıdır. Bu noktada Irigaray'ın cinsel fark anlayışını doğrudan sahiplenerek, dişil öznenin morfolojik yapısı da dahil olmak üzere kadınlığın kaybedilen itibarını yeniden kazandırmak için onun toplumsal ve bedeni varlığına fazlasıyla odaklandığını görüyoruz (Braidotti, 2017). Ancak burada dikkat çeken nokta Braidotti'nin de Irigaray gibi cinsiyet kategorisini ikili bir yapı olarak doğrudan kabul etmesidir. Dişil özneyi, farkı kadın-erkek ekseninde okuyarak hâkim eril özneye karşı konumlandırarak kurmaya çalışır.

Fallus merkezci toplumsallıkta dişilin kendisini erkeğe karşı konumlandırarak kurmasına karşı (aynının ötekisi), kadınların feminist özneleşmeyle beraber yeniden yaratacakları dişil öznellikte (ötekinin ötekisi), dişil olanın sahasının yeniden ziyaret edilmesi ve dişile has olan her türlü dinamiğin ve karakteristiğın onurlandırılması gerekir. Irigaray'ın feminist dişil öznellik beklentisinden ilham alan Braidotti, bu süreci göçebe geçiş süreci olarak tanımlar ve bunun imkanlarının yine bizzat dişil özne tarafından ve onun kendini ifade süreçleri içerisinden oluşacağını belirtir. Burada kastedilen dişil beden, mevcut sistemdeki toplumsal cinsiyetlendirilmiş dişi değil, henüz kurulmamış kadın öznelerin yaratacağı dişidir (Braidotti, 2017).

Braidotti, özcülükten uzak durduğunu belirtse de kadın-erkek farkının net bir ontolojik fark olduğunu vurgulayarak keskin bir sınır çizer. Cinsiyetler arası fark nosyonunun insan toplumsallaşması ve deneyimi için hem radikal hem de kurucu olduğunu belirten Braidotti, bu farkı temelde kadın ve erkek farkı olarak ele alır. Bu fark, çoklu cinsel öznelleşmelerden ziyade, eril-dişil ikiliğine dayalı bir fark olarak ortaya çıkar (Braidotti, 2017).

Grosz ise kadın öznelliğinden çok, çoklu cinsiyetlerin öznelleşme imkanlarına alan açan bir siyaseti savunur. Öznelleşmenin bu biçiminin ve buna bağlı siyasal argüman üretmenin de feminist politika için çok daha üretken ve radikal bir politika yaratacağını vurgular. Trappes'in makalesinde Grosz'un feminist epistemoloji bağlamında kurduğu ontolojik etik hat tartışılırken, Grosz'un kaygısının doğrudan nesnel bir karşılığa vuku bulan bir uygunluk arayışı olmadığını bunun çok ötesinde kadınlar ve diğer marjinalleştirilen özneler için yeni imkânlar yaratacak çok daha yaşanabilir gelecek olasılıkları olduğu belirtilir (2019).

Dolayısıyla, Braidotti'nin kadın özne temelinde kurmaya çalıştığı düşünsel ve siyasal hatta karşı Grosz'un total olarak özne kategorisinin dışında oluş ve öznelleşme süreçlerine dayalı daha akışkan bir hat izlemesinin sahadaki feminist politika pratiklerinde de fark yaratabildiğini görebiliriz. Söylem siyasetleri başta olmak üzere politika üretim alanlarında, eylemliliklerde ve örgütlenme biçimlerinde bu fark görünür olur. Kadın öznenin temel alındığı feminist mücadele içinde çoklu ve göçebe kadınlık imkanlarına yer verme olasılığı olsa da bu mücadele hattının, kısmen kadın özne kategorisi dışındaki diğer cinsiyetlerin mücadele biçimlerine karşı açıldığını görürüz. Öznelleşmeyi oluş siyasetiyle ele alan Grosz'un yaklaşımı ise ikili cinsiyet kategorisini reddederek henüz var olmayan cinsellik pratiklerine de açıklık sunar. Dolayısıyla bu düşünsel stratejinin çok farklı öznelleşme ve siyasallaşma imkanlarına açıldığını görürüz. Bu anlayış kuir olanla ve diğer tüm marjinalize kategorilerle iç içe geçen bir feminist politikayı mümkün kılar. Bedenlenme ve öznelleşme konusunda iki teorisyen arasındaki temel ayrım şudur: Braidotti için feminist özne, mevcut erkek egemen düzende stratejik bir zorunluluktur ve bu özne kadın bedeninin tarihsel-toplumsal deneyimine dayanmalıdır. Grosz içinse özne kategorisinin kendisi sınırlayıcıdır; feminist politika, sabit öznelliklerden kaçarak henüz tanımlanmamış oluş biçimlerine açılmalıdır.

Cinsel Fark

Braidotti, Irigaray'ın dişil morfolojiye, özellikle de kadın cinsel organının çoğul ve akışkan yapısına yüklediği olumlu anlamları sahiplenir. Irigaray'a göre vulvanın "iki dudak" imgesi, kadın bedeninin erkekten farklı, kendine özgü bir hazlar ve ilişkilene biçimlerine sahip olduğunu simgeler. Braidotti bu mirası devraldığında Irigaray'ı bir "radikal heteroseksüellik teorisyeni" olarak konumlandırır; bu durum, cinsel farkı ikili bir yapı içinde okumasının teorik zeminini oluşturur. Braidotti'nin yaklaşımı, kadınlığı kendi içindeki farklar ve kesişimselliklerle ele alsa da bu çeşitliliği önceden varsayılmış bir "kadınlık varlığı"nın sınırları içinde tanımlıyor gibidir (2017). Ancak Braidotti'nin ikili cinsel farkı kurucu görmesi, olası ara kategorileri ve farklı oluşları gözden kaçırmaya neden olabilir.

Grosz'un ise fenomenolojik yaklaşıma da paralel olarak bedeni bütüncül olarak kavraması, özellikle fallus merkezci, logos merkezci bakış açısını içeriden çürüten üretken beden anlayışı, Deleuzyen feminist tartışmalar içerisinde önemli bir kapı açmaktadır. Pasif, kırılğan, edilgen olarak kavranan beden ve ona bağlı olan dişillığe karşı, tüm duygulanımları, aksiyonu, düşünceyi üreten bir beden-özne anlayışı feminist teori ve politika açısından çok önemli bir yere oturur. Bu yaklaşımla Merlau-Ponty'e paralel biçimde Grosz, deneyim ve algılarla birlikte şekillenen bir özneleşme ve bedensellik anlayışını sahiplenirken bir yandan da deneyimi sonsuz bir hakikat kaynağı olarak görmez. Feminist metodoloji ve epistemolojinin temel köşe taşlarından biri olan, kadın deneyimi ve bedene-duygulanıma dayalı algının değeriyle paralel bir biçimde, Grosz'un ilham aldığı fenomenolojik anlayış da bedenleşme teorisini büyük ölçüde destekler (Grosz, 2020).

Grosz, Deleuze'ün kadın oluş, arzulayan makineler ve oluş gibi kavramlarının feminist politikada kimi teorisyenler tarafından eleştirildiğini vurgular. Bu eleştiriler, söz konusu kavramların cinsel farkı nötrleştirerek mevcut hiyerarşiyi görmezden geldiğini ve bunun erkekler lehine olduğunu belirtir. Özellikle Irigaray'ın adını bizzat anan Grosz, onun yaklaşımına değinirken Braidotti'nin Deleuze ve Guattari'ye felsefi olarak çok yakın

durmasına karşın, Irigaraycı cinsel fark hattını da önemli ölçüde sahiplendiğini belirtir (Grosz, 2020).

Grosz'un bu tarz eleştirilere karşı yanıtı, aynılığın egemenliği üzerinden, ikilik olarak kurulan ve kategorize edilen beden nosyonunun doğrudan aynılık rejimine hizmet edeceği ve bedeni yeniden kavramayı amaçlayan feminizmler için büyük ölçüde tuzak olabileceği yönündedir. Buna karşılık feminist bedenlenme, bedeni tüm diğer bedenlerle etkileşim içinde gören, homojenleşmeyi reddeden ve farklar üreten bir anlayış olmalıdır (Grosz, 2020).

Braidotti ise bedenleşme kavramına yaklaşımının merkezine cinsel fark teorisini oturtarak bedeni ontolojik olarak tüm toplumsal ve kültürel kod ve kuralların işlendiği ve aktif olarak bu doğrultuda eyleyen, öznellik üreten bir yapı olarak görür. Cinsel farkı kadın lehine özgürleştirici bir perspektif ve öznellik üretim alanı olarak görmesinin en büyük nedeni mevcut toplumsal koşulların somut kadınlık kurulumu içerisinde sembolik ve fonksiyonel olarak son derece yerleşik olmasıdır. Braidotti (2000), fallus merkezci toplumsallıkta kadınlar aleyhine işleyen sembolik sistemi yok saymanın feminist mücadeleye zarar vereceğini vurgular.

Mevcut sembolik toplumsal sistem içerisinde kadın öznelliğinin karşılaştığı engeller ve muamele son derece açıktır ve bunu kabul etmenin önünde hiçbir engel yoktur. Fakat kadın özneliğinin belirli bir morfolojik yapının yüceltilmesi, ona kimi mistik anlamlar yüklenmesi üzerinden ele alınması çok farklı tartışmaları doğurur. Irigaray'ın vulvanın yapısından hareketle kadın okuması, bu morfolojiye sahip olmayan kadınlıkları açıklamakta yetersiz kalır.

Grosz bir kavram olarak cinselliğinin son derece değişken, özgül, her öznenin her bedenin kendi özneliği ve deneyimi içinde kavranabilecek biricik bir olgu olduğunu belirtir. Cinsel farkı ikili bir yapı yerine sonsuz, uçucu ve dinamik bir gerçeklik olarak kavrayan Grosz için cinsellik, her yere sızan ve etkileri sonradan fark edilen bir olgudur (Grosz, 2020). Cinsel fark

ve cinsellik arasında doğrudan bir ilişki olduğunu savunan Grosz, Irigaray ve Braidotti gibi teorisyenler tarafından ikili biçimde tartışılan cinsel farkın birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkmış iki ayrı cinsel kimlik gibi kavranmasını ve kıyaslanmasını doğru bulmaz. Cinsel farkın geleceğe açık, sonsuz imkânlar barındıran, bir öznelleşmenin, kimliğin ve onun tüm ilişkilerinin etkileşiminde görünür olan bir nosyon olduğunu savunur.

Grosz da Braidotti gibi cinsel farkın ontolojik değil, ilksel ve kurucu bir fark olduğunu savunur; hatta onu epistemoloji öncesi bir nosyon olarak konumlandırır (Grosz, 2020). Deleuze'ün anlayışına paralel biçimde cinsel farkı dinamik olarak kavrayan Grosz, onu istikrarsız, süreksiz, kesintiler ve çatlaklarla bezeli bir yapı içinde okur.

Braidotti, Irigaray'ın ikili cinsel fark modelinin kuir teorilerin çoklu cinsiyet iddialarıyla bir çelişki içinde olmadığını, aksine her iki yaklaşımın da farklı stratejilerle fallus merkeziliğe karşı çıktığını savunur. Kuir teorilerin LGBTIQ+'ları odağa alan ve dönüşümü çoklu, cinsel farka dayalı özneleşme biçimleri üzerinden tanımlayan yaklaşımına karşı, Irigaray'ın dönüşümü "normal, norm içi" kabul edilen cinsiyetlere odaklanarak sağlamaya çalıştığını belirtir. Braidotti'ye göre, Irigaray'ın asıl üzerinde çalıştığı mesele heteroseksüel aşkın tarafları olan kadın ve erkek öznelerin konumlarında ve özneleşme biçimlerinde bir fark yaratarak "çoğunluk" yoluyla bir dönüşüm sağlamaktır (Braidotti, 2017). Her ne kadar kıymetli bir girişim olsa da yine de cinsel farkı ontolojik bir ikilik olarak kavrayan tutumu, çoklu, oluşa odaklı, farkı kurucu olarak gören Deleuzyen göçebe bir perspektif için bir noktada tartışmalı görünmektedir.

Braidotti kuir teorisyenler tarafından cinsiyet farklılığı teorisinin doğrudan özcülükle damgalanmasında sorun görürken eril ve dişil farka dayalı cinsiyet yapısını da kendi içinde çoklu ve farklılaşmış bulur. Ona göre kadınlığın ve erkekliğin çok farklı, kesişimsel versiyonlarına alan açtığını iddia ettiği cinsel fark siyasetinde asıl amaçlanan feminist özneleşme temelinde kadın varlığını güçlendirmektir. Bu yolda "bir miktar" özcülüğe düşmek gerekirse bunda bir sakınca görmediğini belirtir (Braidotti, 2017). Cinsiyet

farklılığını stratejik ve politik bir teori olarak görebilmek için kadınlık kavramını kadın bedeni ve morfolojisinden ayrı göremeyeceğimizi belirterek, dişi fizik beden morfolojik dokusunu da sahiplenmenin önemine değinir. Bu yaklaşıma göre, asimetrik cinsel farktaki iktidar ilişkisini kırmak için ilişkiyi eşitlemek yetmez; dişil özne lehine aktif bir pozisyon alarak yeni ve güçlü bir dişil özne kurulmalıdır (Braidotti, 2017). Bu dönüşüm, yalnızca toplumsal ve görünür alanda değil, aynı zamanda özneliği inşa eden sembolik, bilişsel ve bilinçdışı süreçlerde de gerçekleşmelidir. Braidotti için bu yolla siyasi olarak oluşturulacak ve kadın kavramı etrafında örgütlenecek her bir hareket ve özneleşme pratiği hem kadın hareketini hem de göçebe kadın oluşu güçlendirir.

Grosz (2020), ikili cinsel farka karşı çıksa da deneyime dayalı bir biriciklik öne sürerek hiçbir cinsiyetin değerine “tam olarak” dönüşemeyeceğini belirtir. Grosz’un teorisindeki bu beklenmedik “deneyim” sınırı, akışkanlık ve oluş felsefesindeki iç gerilimine işaret eder. Braidotti ise feminist özneyi kurmak için bu tür bir gerilimden uzaklaşarak tamamen farklı bir strateji izler.

Braidotti’ye göre göçebe özne tam da feminist politikanın gerektirdiği çoklu, hiyerarşik olmayan oluş ve figürlere olanak verir. Bu sebeple fallus merkezci yaklaşımdan çıkarak göçebe feminist özneyi kurmanın en kritik yolu dişil olana yatırım yapmaktır. Braidotti, “mimetik tekrar” stratejisiyle mevcut sistemin yollarını kullanarak dişil olana değer kazandıracak yatırımlar yapmayı önerir. Dolayısıyla Braidotti için feminist mücadelede Deleuze’ün göçebe siyaseti her ne kadar ana bir hat oluşturuyorsa ve öznenin çoklu, sabitlenemeyen yapısını destekliyorsa da aynı biçimde Irigaray’ın ikili cinsel farkı da bir o kadar kurucudur ve fallus merkezci çizgiye karşı radikal bir feminist politikanın izlenmesi için gereken bedenli kadın öznenin doğuşu için kritiktir. Grosz ise Deleuze’ün akışkan oluş siyasetinden yola çıkar. Cinsel farkın Irigaraycı biçimde ikili olarak okunmasına karşı Deleuzecü çoklu fark anlayışını savunur ve sonsuz farka açılan, geleceğe dönük özneleşme biçimlerine yönelir. Bu bağlamda Braidotti fallus merkezci sistemin kadın özneyi yok sayan hamlelerine karşı stratejik ve politik bir amacı önceleyen bugünün koşullarında ve mücadelede

dinamikleriyle, kadınlar tarafından inşa edilmiş bir kadın özneye tutunur. Siyaseti bugünün gerçekliğine uygun olarak somut nesnel bağlam içindeki mücadele araçlarıyla geliştirir. Grosz ise henüz kurulmamış olanın sonsuz potansiyeline güvenerek oradan doğacak mücadele biçimlerini savunur. Ona göre özne olarak varlığın her biçimi sabitleyicidir ve tek tiptir. Bu anlamıyla bugünün koşulları ve siyaseti içinden çoklu, akışkan, özgürleştirici bir siyasal hattın oluşması zordur. Dönüştürücü, değişken ve kapsayıcı olan bir feminist politika için yarının imkân ve kavramlarına dayanmak gerekir (Bowen, 2024).

Cinsel fark konusunda iki teorisyen arasındaki gerilim şöyle özetlenebilir: Braidotti, cinsel farkı kadın-erkek ikiliği temelinde okuyarak dişil öznenin stratejik olarak güçlendirilmesini savunur. Grosz ise cinsel farkı sonsuz çoğulluğa açarak ikili kategorilerin ötesinde, henüz tanımlanmamış cinsellik biçimlerine alan açar. Bu fark, feminist politikanın kapsamını doğrudan etkiler: Braidotti'nin yaklaşımı “kadın” kategorisi etrafında örgütlenmeyi kolaylaştırırken, Grosz'un yaklaşımının teorik olanakları kimi noktada kuir ve trans öznelliklerle organik bir ittifak kurmaya daha yatkın gibi görünür. Ancak bu karşılaştırma literatürde Braidotti ve Grosz'un kuir ve trans teorilerle ilişkisini tekil ve homojen biçimde sınıflandıran okumalardan bilinçli olarak ayrılmaktadır. Braidotti'nin “kuir-dostu”, Grosz'un ise “daha mesafeli” (ya da tam tersi) figürler olarak konumlandırıldığı yaklaşımların aksine, bu makale her iki düşünürün de kuir ve trans siyasetler açısından hem imkânlar hem de sınırlılıklar barındıran, içsel gerilimlerle örülü teorik pozisyonlar sunduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle burada belirleyici ölçüt, düşünürlerin belirli kimlik kategorileriyle kurdukları ilişki değil, feminist politikayı bugünün maddi koşullarına mı yoksa geleceğin henüz kurulmamış olanaklarına mı yaslandıklarıdır.

Kadın Oluş

Feminist göçebelik şemasının bir diğer bileşeni, kadınların kendi içindeki farklılara ve çokluklara odaklanarak kadınlığı belli özcü, sabit kategorilere indirgemekten kaçınmak ve onu bir oluş siyaseti temelinde okumak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak burada

Braidotti'nin göçebe oluş siyasetindeki kadın oluşlar farklı dinamikleri; sınıf, ırk, yaş cinsel yönelim gibi diğer kimliklerle birlikte çeşitlenen ve yine varlık-özne siyaseti üzerinden gelişen yapısıyla birlikte okunur (Braidotti, 2017). Braidotti, kimliklerin temsilden taşıdığı vurgulasa da kadınlığı belirli bedensel karakteristiklere bağlaması onu kısmen temsilin alanına iter. Dolayısıyla Deleuzyen bir oluş siyaseti açısından sınırlanan, belirli bir görünüm veya bedensellik biçimiyle işaretlenen özneleşme biçiminin sonsuz ve sınırsız imkân üretme olanağı ortadan kalkar.

Braidotti, postmodern yaklaşımlarca erkekler ve kadınlar arasında kurulan denklik ve simetri ilişkisini, ya da mevcut hiyerarşik yapıyı pas geçen, farkın belirleyiciliğini görmeyen yaklaşımları “sapkınlık” olarak tarifliyor. Bunun feminist politikaya zarar veren ve aynı anda fallus merkezci yapıya yatırım yapan bir sonuca yol açtığını, iki cinsiyetin sosyal ve sembolik kurumlarının aynı zeminde kıyaslanabilir bir taraflarının olmadığını vurguluyor (Braidotti, 2017). Burada Braidotti'nin feminist göçebe etik anlamında değerli kıldığı en büyük noktanın, fallus merkezci olarak tabir ettiği erkek egemen düzenin hiyerarşik ve sömürgeci biçimde kemikleştirdiği yapının varlığını hiçbir zaman gözden kaçırmaması olduğunu söylemeliyiz. Ancak bunu yaparken, fallus merkezci sistemin yalnızca belirli morfolojik bedenselleşmeye sahip, örneğin vulva sahibi veya anneliği deneyimleyen kadınları değil, çok daha geniş skalada bir kadın özne diyagramını hedef aldığını ve hatta onun da ötesinde zorunlu olarak kendini kadınlıkla tanımlamayan diğer yok sayılmış cinsel bedenselleşme ve özneleşme pratiklerini de hedefe aldığını hesaba katmak gerekiyor.

Bu noktada kritik bir soru belirir: Dişil bedenle tanımlanmayan kuir, non-binary, interseks ve trans öznellikler Braidotti'nin siyasetinde nerede konumlanacaktır? Eğer feminist mücadele için kapsayıcı ve radikal bir göçebe hat öneriliyorsa, bu sorunun yanıtlanması gerekmektedir. Braidotti, feminizmi kadının tarihsel özü üzerine çalışma stratejisi olarak tanımlarken buradaki “öz” her ne kadar tarihsel toplumsal olarak tarif edilse de tam olarak nasıl kavranıyor ve bu özü belirleyen kriterler nelerdir? Tüm bunlara verilen yanıt cinsel farkı ikili olarak kavrayan Irigaray'ın yaklaşımlarını sahiplenen Braidotti'nin aynı anda Deleuze'ün

oluş siyasetine de geniş bir alan açtığı ve göçebeliği feminist özneleşme için temel bir kavram olarak gördüğü bir noktada oldukça kritik görünüyor. Bu bağlamda Braidotti (2017), hem cinsel fark siyasetinde onurlandırılması gereken kadın oluşu savunuyor hem de göçebe öznelliğe ve göçebe siyasete önemli ölçüde yer veriyor. Öte yandan Deleuze'ün göçebe siyasetini sahiplenirken onun oluş siyasetinde kadını nötralize eden ve diğer oluşlarla aynı düzleme yerleştiren tutumunu da eleştiriyor.

Deleuze'ün tüm yersizyurtsuzlaşma çizgilerinin zorunlu uğrak noktası olarak kadın oluşu gördüğü bir alanda aslında kadınlığı erkeğin ötekisi olarak kurulan molar biçiminden söküp alarak yeni bir öznellik kurma gayretinde olduğunu ve bunun feminist özneleşme yaklaşımlarıyla paralel seyrettiğini görüyoruz. Deleuze'ün kadın oluşu öncesine rağmen Braidotti, bu oluşun diğer azınlık oluşlar içinde eriyip özgünlüğünü yitirme riskine dikkate çeker (Braidotti, 1996). Bowen, Braidotti'nin yaklaşımının esasen oluşu reddetmediğini ancak onun sıkı bir şekilde maddi gerçeklikle temellendirilmesi gerektiğini savunduğunu söyler. Bu noktada “konum politikası” açısından bakıldığında, kişi kimliğinin, özneliğinin bulunduğu bağlamdan ve konumdan bağımsız hareket edemez. Öznelerin iktidar ilişkilerindeki konumlarını gösteren bu bağlamı göz ardı eden siyaset biçimleri gerçeklikten kopuktur (Bowen, 2024). Kadın oluşun mekânsal konumlanması görmezden gelindiğinde kadının kadın oluşu ve erkeğin kadın oluşu arasında bir fark kalmaz ki bu da fallus merkezci ataerkil yapının yok sayılmasına sebep olur (Bowen, 2024).

Grosz'a baktığımızda, Braidotti'nin altını çizdiği gibi onun da Deleuze'ün kadın oluş kavramını tüm oluşların başında ve zorunlu olarak tüm oluşların uğrak noktası olarak konumlandığını görüyoruz. Bu noktada Grosz yine Braidotti'ye paralel biçimde Deleuze ve Guattari'nin kadın oluşu moleküler biçimde ele aldığını ve bunu da esasen beden sınırdan inşa edildiği kız çocuğu özelinde kurmaya çalıştığını söyler (Grosz, 2020). Molar-moleküler vurgusuyla birlikte Deleuze, kadın oluşun sadece erkekler için değil, kadınların mevcut toplumsal sembolik görünümü için de şart olduğunu öne sürerken bu sürecin kadınlar ve erkek için çok farklı anlamlara geldiğini belirtir. Kadın oluş, erkekler için mevcut cinsel

iktidar biçimlerinin ortadan kalkması ve sonsuz sayıda cinsiyetin tanınması anlamına gelir. Ancak kadınlar için ne demek olduğuna dair Deleuzyen felsefede bunun çok açık bir biçimde belirtilmemesi, Grosz dahil pek çok Deleuzyen feministte rahatsızlık yaratır (Grosz, 2020). Özellikle stratejik olarak belirli bir çatı kavram ya da homojen bir kimlik altında toplanmayı gerektiren siyasetlerin moleküler oluşu engelleyebileceğine dair imalar, feminist mücadele gibi özneleşmeye dayalı bir siyasal alanın zorunlu olduğu bağlamlarda, Deleuze felsefesine yöneltilen eleştirilerin neden haklı bulunduğunu açık hale getirir.

Grosz, diğer tüm eril siyasal kavrayışlar gibi Deleuze felsefesinin de kadınların toplumsal alanda görünür olan varlık mücadelelerinin daha kapsamlı bir oluş siyaseti lehine görünmez kılınması veya geçici bir sığrama tahtası olarak görülmesine karşı mesafelidir. Bu noktada feminist politikanın kendine özgü ihtiyaçları ve feminist özneleşme mücadelesinin gereklilikleri lehine Grosz ve Braidotti'nin önemli bir noktada buluştuklarını görüyoruz. Deleuze ve Guattari'nin de nihai bir anda, feminizmi ancak daha kapsamlı bir amaç için bir alt mücadele, geçiş alanı olarak görmesi, kadınların henüz temsile taşımaya çalıştıkları bir varlık mücadelesi vermeye devam ettikleri bir güncel senaryoda problemleri görünüyor.

Son olarak Grosz'un Deleuze ve Guattari'nin felsefesine yönelik önemli bir eleştirisine yer vermekte de fayda var. Grosz, Deleuze ve Guattari'nin eleştirdikleri şeye yenik düştüğünü vurgular. Oluş siyasetini yersizyurtsuzlaşma ve bir kaçış çizgisi olarak görmelerine rağmen onu zorunlu kılma ve evrenselleştirme çabasına girişme tehlikesine düştüklerini belirtir (Grosz, 2020). Deleuzyen oluş siyasetinin, kadın oluşu diğer tüm oluşların lehine ve onların içinde çözümlenerek eritme riskine karşı Deleuzyen feminizmin tetikte olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Kadın oluş kavramı, iki teorisyen için farklı işlevler üstlenir. Braidotti, kadın oluşu feminist öznenin güçlendirilmesi için bir araç olarak görür; ancak bu oluşun mekânsal ve tarihsel bağlamından koparılması gerektiğini vurgular. Grosz ise kadın oluşu tüm sabit kimlikleri çözen moleküler bir süreç olarak kavrar; bu kavrayış feminist politikayı geleceğin

tanımlanmamış potansiyellerine açar. İki yaklaşım arasındaki gerilim, feminist mücadelenin “kim için” ve “ne zaman için” sorularına verilen farklı yanıtlardan kaynaklanmaktadır.

Organsız Bedenler vs. Bedensiz Organlar

Deleuze’ün organizm bedenler kavramındaki cinsel farkın ikili kurgusuna karşı olarak çok daha esnek, geçişken bir oluş siyaseti önermesine karşın Braidotti, fallus merkezci sistemde bunun tam olarak bir karşılığı olmadığını savunur. İki cinsiyetin simetrik, tersine çevrilebilir zeminde ve aynı koşullar altında ele alınmasının fallus merkezci sistemin dinamiklerini daha da güçlendiren ve cinsiyet temelli hiyerarşinin görünmez kılınmasına neden olan bir tutum yarattığını belirtir.

Buna göre, Braidotti açısından gerçek yaşamda organsız bedenlerin kendi içinde yer değiştirebildiği, cinsiyetler arası esnek bir sistem yerine bedensiz organların kol gezdiği bir durum söz konusudur. Bu sistem, bedensel varlığı reddederek cinsiyetsizlik adı altında, ikame edilebilir organlar fantezisine dayalı kurgusal bir dünya inşa eder. Braidotti (2017), bu yaklaşımın cinsel fark şiddetini yok sayarak fallus merkezci sistem lehine işlediğini iddia eder. Cinsiyet dışında, cinsiyetler ötesinde olduğunu iddia etmenin toplum dışı, gerçek dışı ve tarih dışı olduğunu belirterek ontolojik olarak da cinsiyetsiz bir varoluşu mümkün görmediğini açıklıkla vurgular. Braidotti, cinsiyetin ötesinde olmayı beden ve zaman dışı bir fantezi ve ilkel kapitalizmin bir çarpıtması olarak görür.

Grosz ise Deleuze’ün organsız bedenler kavrayışını ele alırken, bu kavramla bedenin birleştirici ve bütüncül bir organizma olarak ele alınmadığını, tüm akışları, parçacıkları, kesintileri ve kopuşları içinde istikrarsız, dinamik ve tutarsız bir yapı olarak tanımlandığını vurgular. Bu açıdan organsız beden ne yalnızca insana ne de belirli canlı varlıklara işaret eder. Organsız beden tüm bu birden fazla bedenlenme biçimlerinin etkileşimine imkân veren çoklu bir yapı olarak hiyerarşik ve aşkınlık içeren her türlü yapıya direnen, arzunun ve içkinliğin üretim alanı olarak kavranır (Grosz, 2020). Bu anlamıyla Grosz için Deleuzyen bir

feminist politikanın en büyük ayırıcı yanı hem bedeni organizmadan ibaret görmemesi hem de dinamik ve akışkan bir beden kavrayışı içinde çoklu cinsel farklılıklara, etkileşimlere ve dönüşümlere izin veren, hiyerarşik olmayan bir bedenlenme siyaseti üretmesidir. Bu feminist politikanın pratikteki karşılığı, feminist epistemolojiye uygun, kapsayıcı, yatay ve geleceğe açık bir mücadele alanıdır.

Braidotti için bu tür girişimler, yüzyıllardır özne olmak için mücadele eden kadının toplumsal alandan silinmesine hizmet eder. Braidotti'ye göre, kadının bedensel ve sembolik sistem içinde kendini henüz tam anlamıyla ortaya koyamadığı bir dünyada, fallus-merkezci erkek egemen kapitalizmin arzuladığı durum tam da budur. Bu nedenle Braidotti'ye göre Deleuzyen ilhamlı bir göçebe etik, cinsel farka ve cinsiyetler arası tarihsel asimetriye dayanmalıdır.

Braidotti'nin dişil olan lehine, fallus merkezci sistemin yapısal eğilimlerini de göze alarak feminist bir öznellik kuruluşu için bir mücadele ortaya koyması son derece kıymetlidir. Ancak dişil olanın ontolojik olarak bir fizik bedenle bağlantılı olması ve bu fizik bedenin kapsamının ve görünümünün ne olduğuna, hangi bedeni kapsayıp hangi bedeni kapsamadığına dair çerçevenin net olmaması sınırlayıcı ve belirleyici bir kadın tanımını beraberinde getirir. Bu yaklaşım, kadını ve kadınlığı belirli bir morfolojiye sabitleyerek farklı uygulamaları, oluş ve geçişlere olanak tanımayan yeni bir iktidar mekanizması yaratma riski taşır.

Grosz'un ise organsız beden çağrısına paralel biçimde kurguladığı uçucu beden çağrısı, bilinmeyen hedeflere yönelen, merkezi ve yerleşik olandan kaçan bir çizgideki siyasete işaret eder. Bu bilinmeyen çizgilere kaçışın en büyük arka planı ise daha önce vurguladığım gibi, şimdinin siyasetine karşı geleceğin olanaklarına dayalı bir siyasal alan tahayyülüdür. Burada uçucu beden, bedensel bir politikaya hâlâ işaret ederken herhangi bir öz veya kimlik dolayımıyla değil, değişimi esas alması ve başka türlü olana dönüşme kapasitesiyle kavranan

bir bedendir (Bowen, 2024). Dolayısıyla Grosz için bugünün maddi gerçekliğine dayanan özne siyaseti yerine merkezless ve konumsuz dinamik bir özneleşme siyaseti esastır.²

Feminist Öznellik ve Politika

Makalede şimdiye kadar izlediğimiz hat bizi Braidotti ve Grosz'un Deleuzyen feminizme dayanan okumalarında özneleşmeyi ve bedenlenmeyi stratejik ve zamansal olarak farklı biçimde yorumlamaları sonucunda farklı siyasal çıktılara ulaştırdı. Grosz için feminist politikanın en önemli niteliği onun henüz mevcut olmayan özneleşme biçimlerine ve potansiyel dinamikleri bünyesinde barındıracak bir açıklığa sahip olması yani geleceğe yönelmesidir. Bunu feminist mücadelenin en kritik politik etik amacı, yani dönüştürme ve değiştirme gücü ve arzusu temelinde kurar (Grosz, 2020). Grosz için yeni imkanlara açılan "taze bir gelecek" kavramı olmaksızın mevcut tartışma ve siyasetlerin kısıtlılığında, etkisiz ve kısır döngüye girmiş tartışma ve düşünce sistemine hapsolürüz. Ayrıca geleceğin öngörülemezliği, bilinmezliği ve sürprizlere açık hali de radikal bir politika için tüm olasılıkları içeren bir kaynak yaratır. Buna ek olarak Grosz'un geleceğe açılan oluş siyasetindeki diğer kritik unsur beden ve bedenle birlikte işleyen bilinç, duygulanım ve diğer bedenlerle birlikte kurulan çoklu asamblajlardır.

Grosz'un bu siyaseti sabit kimliklere direnen, farkın çokluğu lehine, akışkan, istikrarsız, bedenlenmiş feminist öznelliklerin kuir siyasetiyle de son derece örtüşür. Normatif kategorilerin ve kalıpların sınırlama mantığına direnen Grosz'un uçucu bedeni, önceden bilinmenin ve tanımlanmanın, dolayısıyla temsilin ve onun fallus merkezci siyasetinin alanından bir kaçış arayışındadır.

² "Organsız beden" kavramı, iki teorisyenin temel ayrılık noktasını simgeler. Braidotti bu kavramı "bedensiz organlar" eleştirisiyle karşılar: Ona göre cinsiyet ötesi bir varoluş iddiası, kadınların henüz kazanmadığı özne konumunu tehlikeye atar ve erkek egemen sistemin işine yarar. Grosz ise organsız bedeni, bedenin hiyerarşik olmayan, sonsuz dönüşüme açık potansiyelinin ifadesi olarak sahiplenir. Bu kavramsal tercih feminist politikanın "bugün mü yarın mı" sorusuna verilen yanıtı doğrudan belirlemektedir.

Braidotti için ise asıl mesele özneyi ve varlık politikasını terk etmenin olası risklerine dair kaygıdır. Özneyi ve temsil politikasını tamamen terk etmenin fallus merkezci bir siyasal düzende eylemsizleşme ve kaybolma riskini beraberinde getirdiğini savunan Braidotti, feminist mücadelenin yeni yeni kimlik hissi kazanmaya başladığı bir süreçte bu siyasete dair çekincelerini vurgular (Colebrook, 2000). Bu noktada Braidotti, dışlanmış, canavarlaştırılmış “monströz-embodied” (Braidotti, 2000) olarak tanımladığı bugünün fallus merkezci bakışının kurduğunu öne sürdüğü teratolojik beden fikrinden yola çıkar ve o bedenin çatlaklarından sızan ihtimallerin siyaseti peşinde koşar. Braidotti özneyi bütünüyle terk etmeden onu göçebe ve çoklu hale getirmeyi amaçlar ancak bunu özneyi sabit ve özcü bir formda tutmadan işlevselleştirerek yapmaya çalışır.

Grosz ise henüz bedenselleşmemiş, yazılmamış geleceğe açık virtüel potansiyellerin arayışındadır. Ne var ki Grosz’un geleceğe ve virtüel potansiyellere yaptığı bu radikal yatırım, kendi teorisi içinde beklenmedik bir sınırla karşılaşır. Özne ve kimlik siyasetini reddeden yaklaşımı, trans deneyimine yönelik yorumunda, indirgenemez bir yaşamışlık ve deneyim alanına geri döner: “Transseksüellerin fantezisinin aksine erkekler asla cerrahi müdahale ile dahi tam olarak bir kadın olarak yaşamayı hissedemez, deneyimleyemez. En iyi ihtimalle kendi dişlilik fantezisini yaşayabilirler” (Grosz 2020: 292).

Bu ifade, makalenin temel argümanı açısından kritik bir uğrak noktasıdır. Sonsuz oluş ve akışkanlığı savunan Grosz, tam bu noktada belirli bir bedensel tarihe ve deneyime dayalı bir “kadınlık” kavrayışına başvurarak eleştirdiği stratejik özcülüğe şaşırtıcı biçimde yaklaşır. Bu durum, en radikal oluş felsefelerinin bile politikanın somut alanında bedenin maddi ve tarihsel direnişiyle yüzleşmek zorunda kaldığını göstermektedir.

Grosz’un bu “deneyim sınırı” ile Braidotti’nin “morfolojik dayanağı” teorik olarak zıt konumlarda gibi görünse de her iki düşünür de feminist politikanın kaçınılmaz bir aporisiyle, yani bedenin indirgenemez maddiliğiyle boğuşmaktadır. Bu ortak zemin, iki yaklaşımın birbirini dışlayan alternatifler değil, feminist mücadelenin farklı zamansal ve

stratejik ihtiyaçlarına yanıt veren tamamlayıcı perspektifler olarak da okunabileceğine işaret eder. Bu farklı zamansal müdahaleler, Braidotti tarafından bugünün siyaseti içerisinde öznellik ve farka dayalı gözle görülür bir pozisyon almayı gerektirirken, Grosz için öznenliğin kısıtlılığından, dolayısıyla bugünün kavramsal ve siyasal ihtiyaçlarına bağlı kalmaktan özgürleşmiş, geleceğe ve sonsuz imkanlara kapı aralayan stratejik bir konumu zorunlu kılar.

Sonuç

Bu makale literatürdeki Braidotti-Grosz karşılaştırmalarının ötesine geçerek üç özgün katkı sunmaktadır. Birincisi, iki düşünür arasındaki ayrımı salt kavramsal bir nüans olarak değil, feminist politikanın zamansal yönelimine -şimdiye mi geleceğe mi odaklanacağına- dair temel bir stratejik çatışma olarak yeniden çerçevelemektedir. İkincisi, Grosz'un "deneyim sınırı" ile Braidotti'nin "morfolojik dayanağı" arasındaki beklenmedik yakınsamayı tespit ederek, iki yaklaşımın birbirini dışlayan alternatifler değil, tamamlayıcı perspektifler olarak okunabileceğini öne sürmektedir. Üçüncüsü ise, bu teorik ayrımın feminist hareketin somut örgütlenme pratiklerine -özellikle "kadın" kategorisi etrafında mı yoksa daha geniş bir ittifaklar ağı içinde mi mücadele edileceği sorusuna- doğrudan karşılık geldiğini göstermektedir.

Bu tartışmanın zemini Deleuze ve Guattari'nin bedeni öznenliğin bütüncül bir kategorisi içinde yeniden konumlandırılan yaklaşımına dayanır: Zihin/beden ikiliğini irtifa kaybına uğratan bu perspektif, duygulanımların, düşüncelerin ve eylemlerin akış içinde birlikte kavrandığı; kesinti, süreksizlik ve uyumsuzluklara alan açan bir bedenlenme ve oluş anlayışını mümkün kılar. Braidotti ve Grosz kadın bedeninin tarihsel olarak nesneleştirilerek yok sayılmasına karşı feminist bir bedenlenme teorisi aracılığıyla bu bedeni yeniden tarihsel-toplumsal alanda onurlandırmayı hedeflerken, Deleuze'ün kadın oluş siyasetini bedenlenmiş bir feminist politikanın parçası kılma yönünde ortaklaşırlar. Ne var ki bu ortaklık, kadın oluş ve cinsel farkı feminizmin politik ajandasına dahil etme biçimlerinde belirgin bir stratejik ayrışmaya açılır.

Braidotti'nin yaklaşımı, kadın özneyi bedenselliği içinde kavrarken bedeni somut morfolojik yapının toplumsal-tarihsel bağlamında düşünür. Irigaray'dan ilhamla kadın öznenin gasp edilen itibarını, onu erkekten ayırksız kılan yönlerine yatırım yaparak ve bu morfolojik dayanağı onurlandırarak güçlendirmeye yönelir. Kadın oluşu göçebe özne kavrayışının bir parçası olarak ele aldığı ölçüde, cinsel farkı kritik bir olgu olarak konumlandırır; onu heteroseksist bir yapı içinde algılayarak ontolojik olduğunu teyit eder ve eril/dişil ayrımını kuran tarihsel-toplumsal dinamikleri dişil olan lehine görünür kılmanın feminist politikanın stratejik kazanımları açısından önemini vurgular. Bu çerçevede Braidotti, somut tarihsel yapıyı yok sayan bir siyasetin, özneliğini henüz ilan etmiş kadın varlığı bakımından tehlikeli olacağını savunur: kadının hâlâ temsil ve öznellik alanından silinmeye çalışıldığı, bedeninin “monströze” edildiği bir bağlamda cinsel varlıktan feragat, nihayetinde fallus merkezci sistemin lehine işleyebilir.

Grosz ise cinsel farkı ikili bir kategori içinde ele almayı reddederek farkın her özneleşme özelinde biricik, dinamik ve akışkan olduğunu ileri sürer. Bu doğrultuda cinsel farkların sonsuz çokluğu ve bu çokluğa alan açan bir feminist politika, kimlikçi ve temsilci sistemden kaçınarak Deleuze'ün moleküler olanın siyasetine geçişi mümkün kılar. Grosz'un ufku, bugünün tarihselliği ve toplumsallığından çok henüz var olmamış öznellik biçimlerinin yaratım gücüne açılan, “gelecek olan”ın olasılıklarına yönelir: Feminist politikanın bugünün ya da geçmişin verili bağlamına kapanmak yerine, her yeni günde mümkün kılınacak dinamik değişimlere ve yeniliklere bağlı olarak kendini kurması gerektiğini ileri sürer. Böylece bedenlenme sabitlenmiş kimliklerden ziyade oluş temelli bir özneleşme pratiği olarak akışkan ve açık uçlu bir yönelim kazanır.

Bu noktada makalenin merkezinde beliren gerilim şudur: Toplumsal olanı dönüştürerek yeni öznelliklere alan açacak radikal bir feminist politikanın ihtiyaçları, bir yandan güncel toplumsal gerçeklik ve maddi beden üzerinden güçlü bir feminist öznellik kurma ısrarını; öte yandan kimlikçi ve temsilci kapanmaların ötesine geçerek henüz kurulmamış olanın siyasetine yönelmeyi aynı anda gündeme getirir. Braidotti'nin “şimdi”ye bakan stratejik özne

siyaseti, bugünün erkek egemen yapılarına karşı mücadelede “kadın” kategorisi etrafında somut bir örgütlenme zemini sunar; ancak kadın özneyi belirli morfolojik yapılara bağlamak, fallus merkezci sistemin tanımlayıcı iktidar pozisyonunu yineleme/onaylama riskini taşır ve bu zeminin hangi bedenleri kapsayıp hangilerini dışladığı sorusu yaklaşımın kapsayıcılığını sınırlayabilir. Grosz’un “gelecek”e bakan oluş siyaseti ise feminist politikayı henüz tanımlanmamış potansiyellere açarak kuir, trans ve diğer marjinalize öznelliklerle organik ittifaklar kurma imkânı üretir; fakat bu açıklık, somut mücadeleden kopma ve siyasi etkisizlik riskini de beraberinde getirebilir.

Sonuç olarak, Braidotti’nin göçebe öznesi ile Grosz’un uçucu bedeni, feminist politikanın iki farklı zamansal ve stratejik yönelimine karşılık gelir. Makalenin temel iddiası, bu iki yönelimin birbirini dışlayan alternatifler olarak değil, feminist mücadelenin farklı ihtiyaçlarına yanıt veren tamamlayıcı stratejiler olarak kavranabileceğidir. Bugünün acil mücadeleleri bakımından Braidotti’nin stratejik özne siyaseti, geleceğin açık uçlu ve kapsayıcı ufku bakımından ise Grosz’un radikal oluş siyaseti, feminist harekete farklı ama eşit derecede gerekli araçlar sunmaktadır; bu iki hattın arasındaki gerilim ise feminist politikada dönüştürücü ve zenginleştirici stratejik imkânlar üretmeye devam eder.

KAYNAKÇA

Bowen, C. (2024) Becoming Woman and Time: When is the Subject of Feminism? *Hypatia*, 39(4): 827-841.

Braidotti, R. (1996) Nomadism with a Difference: Deleuze's Legacy in a Feminist Perspective. *Women's Studies in the Arts*, Utrecht University, The Netherlands: 1-20.

Braidotti, R. (2000) Teratologies. Buchanan, I. haz. *Deleuze and Feminist Theory* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press: 156-172.

Braidotti, R. (2017) *Göçebe Özneler*. Çev. Ö. Karakaş. İstanbul: Kolektif Kitap.

Colebrook, C. (2000) From Radical Representations to Corporeal Becomings: The Feminist Philosophy of Lloyd, Grosz and Gatens. *Hypatia*, 15(2): 80-102.

Colebrook, C. (2000) Introduction to Deleuze and Feminist Theory. Buchanan, I. haz. *Deleuze and Feminist Theory* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press: 1-17.

Conley, V. A. (2000) Becoming-Woman Now. Buchanan, I. haz. *Deleuze and Feminist Theory* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press: 18-37.

Deleuze, G. (2009) *Duyumsamanın Mantığı*. Çev. C. Batukan & E. Erbay Nahum. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.

Deleuze, G. (2011) *Spinoza: Pratik Felsefe*. Çev. A. Nahum. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.

Deleuze, G. ve Guattari, F. (2013) *Anti Oedipus*. Çev. M. Erkan. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Deleuze, G. ve Guattari, F. (2024) *Bin Yayla*. Çev. E. Sünter. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.

Driscoll, C. (2000) The Woman in Process: Deleuze, Kristeva and Feminism. Buchanan, I. haz. *Deleuze and Feminist Theory* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press: 64-85.

Flieger, J. A. (2000) Becoming-Woman: Deleuze, Schreber and Molecular Identification. Buchanan, I. haz. *Deleuze and Feminist Theory* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press: 38-63.

Grosz, E. (2020) *Uçucu Bedenler*. Çev. K. Güler. İstanbul: Notabene Yayınları.

Güler, B. (2021) Toplumsal Cinsiyet ve Fark: Deleuzyen Düşünce de Kadın-Oluş. *Tezkire Dergisi*, (72): 45-59.

Kaufman, E. (2000) Towards a Feminist Philosophy of Mind. Buchanan, I. haz. *Deleuze and Feminist Theory* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press: 128-143.

Olkowski, D. (2000) Body, Knowledge and Becoming-Woman: Morpho-logic in Deleuze and Irigaray. Buchanan, I. haz. *Deleuze and Feminist Theory* içinde. Edinburgh: Edinburgh University Press: 86-109.

Stark, H. (2019) *Deleuze'den Sonra Feminist Teori*. Çev. Y. Cingöz. İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Sandberg, L. (2013) Affirmative Old Age: The Ageing Body and Feminist Theories on Difference. *International Journal of Ageing and Later Life*, 8(1): 11-40.

Trappes, R. (2019) Evaluating Elizabeth Grosz's Biological Turn. *Hypatia A Journal of Feminist Philosophy*, 34 (2): 1-19.